

JAN PAWEŁ II SŁOWEM I ŻYCIEM O STAROŚCI I POSŁANNICTWIE OSÓB W PODESZŁYM WIEKU

POPE JOHN PAUL II BY WORD AND LIFE ABOUT OLD AGE AND MISSION OF THE ELDERLY

Rozprawy Społeczne, nr 4 (IX), 2015

Maria Opiela

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Pedagogiki

Opiela M. (2015), *Jan Paweł II słowem i życiem o starości i posłannictwie osób w podeszłym wieku*. Rozprawy Społeczne, 4 (9), s. 42–47.

Streszczenie: Jan Paweł II w nauczaniu o życiu i starości człowieka wskazywał na godność osoby i wartość podeszłego wieku oraz na posłannictwo osób starszych. Głoszone słowa potwierdził własnym przykładem, szczególnie na etapie przeżywania swej starości i służby aż do końca sprawie Królestwa Bożego, by przejść z życia do życia, na które otwierał się z chrześcijańską nadzieją. To nauczanie i świadectwo Jana Pawła II pozostaje wciąż ważnym i inspirującym przesłaniem zarówno dla seniorów jak i tych, którzy korzystają z ich doświadczenia i mądrości oraz wspierają ich poprzez różne formy inicjatyw społecznych.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, osoby w podeszłym wieku, starość, posłannictwo

Summary: Pope John Paul II in teaching about life and old age of human pointed to the dignity and value of old age and the mission of the elderly. He confirmed the word preached by example, especially at the stage of living their own old age and serving until the end of his life for the Kingdom of God, to finally go from life to life, to which he was opened with the Christian hope. This teaching and testimony of Pope John Paul II still remains an important and inspiring message for both seniors and those who benefit from their experience and wisdom, and support them through various forms of social initiatives.

Keywords: John Paul II, elderly, old age, mission

Wstęp

W kontekście refleksji nad zagadnieniem pedagogicznej aksjologii w świetle nauczania św. Jana Pawła II ukazuje się integralny wymiar osoby, jej życia, rozwoju i działania. Odnosząc się do rzeczywistości wyrażonej w osobie, życiu, twórczości i myśli św. Jana Pawła II uzyskujemy pełny obraz teorii wartości i wartościowania zastosowanej w procesie własnej formacji i wychowaniu, które ma je zaszczepiać w postawach innych osób. Jego dojrzała, otwarta postawa, wynikająca z przekonania że świat i życie mają sens, postawa aktywności i realizmu naznaczona kulturą serca, wrażliwego na dobroć i piękno znalazła wyraz w liście skierowanym do osób w podeszłym wieku: „Sam posunięty w latach, odczuwam zatem potrzebę nawiązania dialogu z wami. Czynię to, dziękując najpierw Bogu za dary i dobrodziejstwa, jakich udzielał mi obficie aż do tej chwili. Przemierzam w pamięci kolejne etapy mojego życia, splecionego z historią większej części obecnego stulecia, i widzę wyła-

niające się z przeszłości twarze niezliczonych osób, w tym niektórych szczególnie mi drogich. Wiąza się z nimi wspomnienia wydarzeń zwykłych i nadzwyczajnych, chwil radości i przeżyć naznaczonych cierpieniem. Ponad tym wszystkim jednak widzę opatrnościową i miłosierną dłoń Boga Ojca, który «najlepiej kieruje wszystkim, co istnieje» i «wysłuchuje (...) wszystkich naszych próśb zgodnych z Jego wolą» (Jan Paweł II 1999, n.1).

Odwołując się do słów Jana Pawła II potwierdzonych jego doświadczeniem starości możemy nie tylko poznać najgłębszy sens starości i niezastąpionej misji osób w podeszłym wieku, ale także wzmacniać ich podmiotowość społeczną w rodzinie i środowisku. Moc jego świadectwa słowa i życia pozostaje dla współczesnych osób i wspólnot wezwaniem do wiarygodnej i autentycznej afirmacji godności człowieka starszego oraz wynikających stąd inicjatyw społecznych.

Starość jako dar i wyzwanie, na które trzeba umieć odpowiedzieć

Jan Paweł II w liście „Do moich Braci i Sióstr - ludzi w podeszłym wieku” (Watykan, 1 X 1999), postawił pytanie: „Czym jest starość?” Odpowiadając

Adres do korespondencji: s. Maria Opiela, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: sloyola@wp.pl, tel.: 81 4545319.

na to pytanie odwołał się do własnego doświadczenia tego etapu życia w perspektywie całego procesu rozwoju i dojrzewania osoby oraz analogii i związku człowieka z otaczającym go światem. Określanie jej mianem „jesieni życia” wskazuje na kolejność etapów z właściwą im specyfiką i pięknem. Zwraca jednak uwagę, iż „człowiek różni się od całej otaczającej go rzeczywistości, ponieważ jest osobą. Ukształtowany na obraz i podobieństwo Boże, jest świadomym i odpowiedzialnym podmiotem” (Jan Paweł II 1999, n.5). Stąd też respektując tę prawdę i potrzebę integralnego rozwoju wskazując, że jak „dzieciństwo i młodość są czasem, w którym człowiek stopniowo uczy się swojego człowieczeństwa, rozpoznaje swoje możliwości, poniekąd tworzy projekt życia, który będzie realizował w wieku dojrzałym, to i starość nie jest pozbawiona szczególnej wartości, ponieważ - jak zauważa św. Hieronim - łagodząc namiętności «pomnaża mądrość i służy dojrzałszymi radami» (...). W pewnym sensie jest to czas szczególnie nacechowany mądrością, którą zwykle przynoszą z sobą lata doświadczeń” (Jan Paweł II 1999, n.5). Papież podkreślał, iż „starość ma swoją rolę do odegrania w tym procesie stopniowego dojrzewania człowieka zmierzającego ku wieczności. Z tego dojrzewania czerpie oczywiste korzyści również środowisko społeczne, do którego należy człowiek sędziwy” (Jan Paweł II 1999, n.10). Św. Jan Paweł II odnosząc się do biblijnej koncepcji człowieka, opierając się na antropologii chrześcijańskiej ukazywał integralną wizję osoby i jej rozwoju, a jego życie stało się świadectwem owocu osobistego dążenia do ludzkiej i religijnej dojrzałości. W tym kontekście zawsze dowartościowywał ten okres życia ludzkiego, jakim jest starość. W przemówieniu do przedstawicieli ludzi starszych z włoskich diecezji w marcu 1984 roku z przekonaniem głosił, a w 1988 r. przypomniał w Adhortacji „Christifideles Laici” (Watykan, 30 XII 1988), że „wedle Bożego planu każda ludzka istota jest życiem, które stale wzrasta, poczynając od pierwszej iskiery istnienia, aż do ostatniego tchnienia” (Jan Paweł II 1988, n.48).

Zdaniem Papieża, starość jawi się jako „czas pomyślny», w którym dopełnia się miara ludzkiego życia; zgodnie z Bożym zamysłem wobec każdego człowieka jest to okres, w którym wszystko współdziała ku temu, aby mógł on jak najlepiej pojąć sens życia i zdobyć «mądrość serca». «Starość jest cziogodna - czytamy w Księdze Mądrości - nie przez długowieczność i liczbą lat się jej nie mierzy: sędziwością u ludzi jest mądrość, a miarą starości - życie nieskalane» (4,8-9). Starość to ostatni etap ludzkiego dojrzewania i znak Bożego błogosławieństwa” (Jan Paweł II 1999, n.8).

Starość zatem to wielki dar i zadanie, którego realizacja przebiega w sposób zróżnicowany i jest procesem zindywidualizowanym w stosunku do każdej osoby oraz jej relacji z Bogiem i innymi ludźmi. Jest ostatnim z etapów życia człowieka, dlatego często wywołuje lęk przed tym co nieuniknione i nieznanne. Cała refleksja Papieża prowadzi jednak do wdzięcz-

ności: „Wiele jest powodów, dla których winniśmy wdzięczność Bogu. Mimo wszystko ostatnie lata naszego stulecia otworzyły rozległe perspektywy rozwoju i postępu. Nawet z cierpieniem naszego pokolenia wyłania się jakieś światło zdolne rozjaśnić lata naszej starości” (Jan Paweł II 1999, n.4). Analizy społeczne podkreślają również, iż starość jest okresem niezwykle cennym dla każdego człowieka, jako zadanie wyjątkowe i często niełatwe, jako etap krytyczny i uprzywilejowany zarazem. Mimo, że jest utożsamiana z pogarszającym się stanem zdrowia, ze spadkiem wydolności organizmu, zmianą i utratą ról społecznych, redukcją więzi, to jest spójną całością procesów łączących różne elementy zmian biologicznych, psychicznych, społecznych. Związek tych składających się na starość procesów ma charakter dynamiczny i synergiczny. Dynamiczny, bo zmienia się w czasie, a synergiczny, bo te różne procesy wpływają na siebie wzajemnie, przyspieszając lub spowalniając proces starzenia się osoby (Szatur-Jaworska i in. 2006).

Jan Paweł II sam odczuwając ograniczenia związane z podeszłym wiekiem, świadomy zbliżającego się końca życia, akceptował ten trudny okres i wytrwał do końca służąc Kościołowi realizując „wezwanie do stałego wzrastania, dojrzewania i przynoszenia obfitszego owocu” (Jan Paweł II 1988, n.57). Przyjmując dar starości traktował go wciąż jako wyzwanie dla siebie i zadanie, które realizował świadom biblijnej prawdy o człowieku. Uzasadnienie tej postawy znajdujemy już w Encyklice „Redemptor hominis” (Watykan 4 III 1979). Pisał: „Chodzi więc tutaj o człowieka w całej jego prawdzie, w pełnym jego wymiarze. Nie chodzi o człowieka „abstrakcyjnego”, ale rzeczywistego, o człowieka „konkretnego”, „historycznego”. Chodzi o człowieka „każdego” — każdy bowiem jest ogarnięty Tajemnicą Odkupienia, z każdym Chrystus w tej tajemnicy raz na zawsze się zjednoczył. Każdy człowiek przychodzi na ten świat, poczynając się w łonie swej matki i rodząc się z niej, jest z tej właśnie racji powierzony trosce Kościoła. Troska ta dotyczy człowieka całego, równocześnie jest ona na nim skoncentrowana w szczególny sposób. Przedmiotem tej troski jest człowiek w swojej jedynej i niepowtarzalnej rzeczywistości człowieczej, w której trwa niczym nienaruszony „obraz i podobieństwo” Boga samego” (Jan Paweł II 1979, n.13). Papież ukazując Chrystusa jako zasadniczą drogę Kościoła, który zarazem jest naszą drogą „do domu Ojca” i drogą do każdego człowieka, wskazał biblijną i antropologiczną wizję człowieka, na której opierał własną drogę formacji. Za ostatni jej etap uznawał moment ostatecznego jednoczenia się z Bogiem w chwili śmierci.

Postrzegając i przeżywając swą starość w perspektywie pełnej prawdy o człowieku, jego życiu i relacjach nie czynił tego jako ktoś wyjątkowy. Przeżywał własną starość zgodnie ze swym nauczaniem. Zachęcał, aby rozumiejąc ją jako powołanie wszystkich chrześcijan do świętości, a równocześnie mając na uwadze specyficzne formy realizacji tego powoła-

nia „każda jednostka dostosowała sposób praktykowania pobożności do swych sił, zajęć i obowiązków” (Jan Paweł II 1988, n.56). W swoim nauczaniu, odwołując się do Biblii wzywał „do otoczenia życia opieką i szacunkiem, zwłaszcza życia naznaczonego przez chorobę i starość. Jeżeli brak w Biblii bezpośrednich i jednoznacznych wezwań do ochrony życia u jego początków, zwłaszcza przed narodzeniem, podobnie zresztą jak w obliczu bliskiego już kresu, można to łatwo wyjaśnić faktem, że nawet sama możliwość działania przeciw życiu, napaści na nie lub wręcz odebrania życia w takich okolicznościach nie mieściła się w pojęciach religijnych i kulturowych Ludu Bożego” (Jan Paweł II 1995, n.44).

Słowa Papieża na temat starości z biegiem postępujących lat nabrały bardzo osobistego charakteru i znajdowały potwierdzenie w jego życiu. Zawarł w nich własne przemyślenia, związane z kondycją i problemami ludzi, należących do tego samego pokolenia, co on oraz doświadczenia i przeżycia związane z wiekiem, chorobą i cierpieniem. Otwarcie o tym pisał: „Zwracając się do ludzi starych, zdaję sobie sprawę, że mówię do tych i o tych, którzy przeszli już długą drogę (por. Mdr 4, 13). Mówię do swoich rówieśników, mogę więc szukać jakiejś analogii we własnym życiu” (Jan Paweł II 1999, n.3). Dostrzegał problemy marginalizacji ludzi starszych i skazywania ich na samotność porównywalną do prawdziwej śmierci społecznej (Jan Paweł II 2002), czy eutanazji, którą określił „aktem z natury złym, poważnym naruszeniem prawa Bożego, obrazą godności człowieka” (Jan Paweł II 1999, n.9). Dlatego domagał się zdecydowanych działań oraz programów wychowawczych, które będą przygotowywać ludzi do starości przez całe życie, ucząc ich umiejętności przystosowania się do coraz szybszych zmian w stylu życia i pracy. „To wychowanie winno być skupione nie tylko na tym, co należy «czynić», ale przede wszystkim jak «być»; winno też zwracać uwagę na wartości, które każą cenić życie na wszystkich jego etapach ucząc akceptacji zarówno możliwości, jak i ograniczeń, które ono z sobą niesie. (...) Rozmyślać o starości znaczy zatem skupić uwagę na człowieku, który od poczęcia aż do śmierci jest darem Boga, Jego obrazem i podobieństwem; znaczy też zabiegać o to, aby każda chwila ludzkiej egzystencji przeżyta została w pełni i z godnością” (Jan Paweł II 2002).

Posłannictwo osób starszych w rodzinie, społeczeństwie i Kościele

Jan Paweł II swe nauczanie o życiu i starości człowieka potwierdził życiem, wskazując nie tylko na godność osoby i wartość podeszłego wieku, ale również na posłannictwo osób starszych. W żadnym wymiarze życia i uczestnictwa nie powinni oni być marginalizowani, chociaż zakres i formy ich działalności w związku z postępującymi latami ulegają zmianom, często ograniczeniom, ale nie tracą przy tym na wartości i znaczeniu.

Odwołując się do daru mądrości, jaki niosą oso-

by w podeszłym wieku pozostający wciąż robotnikami winnicy Pańskiej, którzy mają dobrze zarządzać wieloraką łaską Bożą, Papież pisał: „Ludziom starszym, którzy często i niesłusznie są uważani za zbędnych, a nawet za niezdolny ciężar, pragnę powiedzieć, że Kościół prosi ich i od nich oczekuje, że będą kontynuowali swą misję apostołską i misyjną, która nie tylko jest w ich wieku możliwa i potrzebna, ale właśnie dzięki ich wiekowi niejako otrzymuje specyficzny i oryginalny wymiar” (Jan Paweł II 1988, n.48). Afirmując podeszły wiek i akcentując konieczność obecności ludzi starych w społeczeństwie, dostrzegał różnorodne złożone problemy, które muszą rozwiązywać, mimo stopniowo ubywających sił. Zwracał uwagę na przeszkody wynikające z wadliwych systemów pomocy i ustawodawstwa, niezrozumienia ze strony egoistycznie nastawionego społeczeństwa i zbyt szybkiego tempa życia współczesnego świata. Przypominał i akcentował rolę osób starszych w Kościele i w społeczeństwie, która nie kończy się z wiekiem, lecz jedynie przybiera nową formę. Zachęcał, aby sami dbali o to, by nie byli ludźmi żyjącymi na marginesie Kościoła, biernymi, lecz potrafili dostrzegać nowe możliwości kontynuowania przez nich pracy apostołskiej, którą powinni odważnie podejmować. Starość jest kolejnym etapem osobowego rozwoju i cennego czasu osiągnięcia mądrości serca, wymagającym świadomego przeżywania każdego dnia (Jan Paweł II 1988).

Nawet jeżeli rodzina i społeczeństwo nie stwarza seniorom odpowiednich warunków dla ich miejsca i aktywności, dzięki modlitwie i rozważaniu biblijnego przesłania mogą odkrywać swą wartość i motywację. Odwołując się do Biblii, która ukazuje człowieka starego jako uosobienie kogoś, kto jest pełen mądrości i bojaźni Bożej, określa „dar” starości jako obecność w Kościele i społeczeństwie świadka tradycji wiary, nauczyciela życia, krzewiciela miłości. Ponadto Papież wskazuje, że ten okres swego życia „należy uznać za przywilej nie tylko dlatego, że nie wszyscy mają szczęście przekroczyć ten próg, ale także i przede wszystkim dlatego, że jest to okres, w którym można lepiej przemyśleć i ocenić przeszłość, głębiej poznać i przeżyć tajemnicę paschalną, stać się w Kościele wzorem dla całego Ludu Bożego” (Jan Paweł II 1988, n.48).

Osoby starsze jako „strażnicy pamięci zbiorowej” wciąż mają do wypełnienia znaczące zadanie w życiu społecznym. Dzięki nim możliwe jest spojrzenie na życie jako proces stopniowego dojrzewania człowieka w jego całości z właściwej perspektywy, którą jest wieczność. Eliminowanie ludzi w podeszłym wieku z życia rodziny, społeczeństwa, czy Kościoła oznaczałoby zanegowanie przeszłości, w której zawsze zakorzeniona jest teraźniejszość. Dlatego Jan Paweł II w swoim nauczaniu ponawiał ustawicznie apel do osób starszych o ich aktywną obecność, a do młodych o to, aby nie odsuwali starszych od siebie, lecz korzystali z ich mądrości i doświadczenia. Chodzi zatem o wzajemną wymianę wartości i solidar-

ność między pokoleniami. Wymaga to spojrzenia na życie jako całość z perspektywy wieczności, w której osoby starsze, same wzrastając w dojrzałości, są wymownym świadectwem, a z ich dojrzenia czerpie korzyści również środowisko społeczne, do którego należą. Uzasadniał, że „ludzie starzy pomagają nam mądrzej patrzeć na ziemskie wydarzenia, ponieważ dzięki życiowym doświadczeniom zyskali wiedzę i dojrzałość. Są strażnikami pamięci zbiorowej, a więc mają szczególny tytuł, aby być wyrazicielami wspólnych ideałów i wartości, które są podstawą i regułą życia społecznego. (...) Ludzie starsi dzięki swej dojrzałości i doświadczeniu mogą udzielać młodym rad i cennych pouczeń. Kruchość ludzkiego istnienia, w sposób najbardziej wyrazisty ujawniająca się w starszym wieku, staje się w tej perspektywie przypomnieniem o wzajemnej zależności i nieodzownej solidarności między różnymi pokoleniami, jako że każdy człowiek potrzebuje innych i wzbogaca się dzięki darom i charyzmatom wszystkich” (Jan Paweł II 1999, n.10).

Każda osoba także w przeżywaniu czasu starości pozostaje niepowtarzalna, a sposób tego przeżywania w dużej mierze jest owocem dotychczasowego życia. Papież zwraca uwagę na ludzi starych, „którzy mogą być wymownym przykładem zdumiewającej młodości i żywotności ducha. Tych, którzy się z nimi stykają, potrafią słowem pobudzać do działania, dodając otuchy własnym przykładem” (Jan Paweł II 1999, n.12). W pierwszej kolejności ich świadectwo może przynosić owoce w rodzinie, kiedy wnuki poznają podstawy wiary dzięki dziadkom. W „Familiaris consortio” Jan Paweł II podkreślał, że człowiek stary nie wyłączony z rodziny i nie traktowany jako nieużyteczny ciężar, nadal bierze czynny i odpowiedzialny udział w życiu rodziny, wypełniając „cenne posłannictwo świadka przeszłości i inspiratora mądrości dla młodych i dla przyszłości. (...) W rzeczywistości życie osób starszych ułatwia nam zdanie sobie sprawy z hierarchii wartości ludzkich; ukazuje ciągłość pokoleń i wspaniale przedstawia wzajemną zależność Ludu Bożego. Osoby starsze ponadto mają charyzmat przekraczania barier między pokoleniami, zanim one zaistnieją. Ileż dzieci znalazło zrozumienie i miłość w oczach, słowach i pieśczętach osób starszych!” (Jan Paweł II 1981, n.27).

Ludzie starsi mają bardzo ważną misję do spełnienia w Kościele, a ich rola jest w nim niezastąpiona. Spełniają tę misję przez przekazywanie innym spuścizny duchowej, osobistą modlitwę, głoszenie Ewangelii słowem i czynem, świadectwo wierności Bogu, uczestnictwo w praktykach religijnych, udział w liturgii. Papież podkreślał, iż „cała chrześcijańska wspólnota może wiele skorzystać dzięki obecności osób w podeszłym wieku zwłaszcza w sferze ewangelizacji, której skuteczność nie zależy w głównej mierze od sprawnego działania. Duch działa, jak i gdzie chce, nierzadko posługując się ludzkimi środkami, które w oczach świata uchodzą za mało znaczące. Wiele osób znajduje zrozumienie i wspar-

cie u ludzi starych, samotnych lub chorych, ale umiejących dodać otuchy przez życzliwą radę, milczącą modlitwę, świadectwo cierpienia znoszonego z wytrwałą ufnością. Właśnie wówczas, gdy słabną ich siły i zdolność działania, nasi sędziwi bracia i siostry stają się szczególnie cennymi narzędziami tajemnych zamysłów Opatrzności” (Jan Paweł II 1999, n.13). Słowa te dopełnił przykładem przeżywania swej starości i służby aż do końca sprawie Królestwa Bożego, by przejść z życia do życia, na które otwierał się z chrześcijańską nadzieją, z upływem lat oswajając się z myślą o śmierci.

Formy uczestnictwa ludzi starych, wzmacniające ich podmiotowość społeczną w rodzinie i środowisku

Nauczanie i świadectwo Jana Pawła II dotyczące starości, godności i posłannictwa osób w podeszłym wieku pozostaje wciąż ważnym i inspirującym przesłaniem zarówno dla seniorów, jak i tych, którzy wspierają ich i korzystają z ich doświadczenia i mądrości. Ważne jest tu zaangażowanie wszystkich środowisk, w których osoba starsza żyje i może spełniać swe posłannictwo wciąż dojrzewając na drodze swej duchowej i ludzkiej formacji. Nauczał, że „działalność duszpasterska Kościoła winna pobudzić wszystkich do odkrycia i docenienia zadania osób starszych we wspólnocie świeckiej i kościelnej, a zwłaszcza w rodzinie” (Jan Paweł II 1981, n.27). Podkreślał, że zasługują „na uznanie wszystkie inicjatywy społeczne, dzięki którym ludzie starzy mogą nie tylko dbać o swoją kondycję fizyczną i intelektualną oraz rozwijać relacje z innymi, ale także stawać się przydatni, oddając innym swój czas, umiejętności i doświadczenie. Pozwala im to zachować i pogłębić świadomość wartości życia, najważniejszego daru Bożego. Zarazem jednak ta świadomość nie jest sprzeczna z pragnieniem wieczności, dojrzewającym w ludziach, którzy przeżyli głębokie doświadczenie duchowe” (Jan Paweł II 1999, n.16).

Przykładem inicjatywy społecznej na rzecz uczestnictwa ludzi starych, wzmacniającego ich podmiotowość społeczną może być projekt „Czy jest coś bardziej przyjemnego niż starość otoczona młodością, która chce się czegoś nauczyć?” zrealizowany w Integracyjnym Ośrodku Sióstr Służebniczek w Dębicy okresie X-XII 2007 r.

Celem tego projektu była organizacja różnorodnych zajęć o charakterze międzypokoleniowym tak, by poprzez konkretne działania uczyć dzieci, młodych i seniorów patrzeć na ludzi starszych w świetle ich godności ludzkiej, która nie zanika w miarę upływu lat i pogarszania się stanu zdrowia zarówno w sferze psychicznej jak i fizycznej. Tego typu postawy starano się kształtować przezwyciężając rozpowszechnione stereotypy, wedle których o wartości człowieka stanowi młodość, wydajność, fizyczna żywotność i pełnia zdrowia. Zadanie polegało na podjęciu działań zmierzających do budowania solidarności

między pokoleniami, w których aktywnie uczestniczą dzieci, młodzież, osoby dorosłe i seniorzy korzystający z placówek wchodzących w skład ośrodka integracyjnego, wprowadzając je w życie promowali w środowisku ideę i wartość integracji międzypokoleniowej. Dzięki prowadzonym dotąd działaniom wytworzył się klimat aktywnej, twórczej i rodzinnej współpracy, mimo dużej rozpiętości wieku (między 3 a 85 rokiem życia). W zadaniu podjęto działania dotyczące różnych sfer życia, które młody człowiek rozwijać może tym bardziej wszechstronnie, jeśli korzysta z mądrości i rady ludzi starszych. Realizację zadania wypełniała wspólna praca, rozrywka, codzienne obowiązki właściwe każdej grupie wiekowej oraz wspólne zajęcia, spędzany czas pracy i zabawy. Każdej grupie pokoleniowej została ukazana wartość wieku podeszłego dla osobistego życia (dzieci, ludzi młodych i seniorów) oraz środowiska. Akcent został położony na działanie seniorów na rzecz młodych oraz na ich aktywność wewnętrzną prowadzącą do zmiany własnego wizerunku.

W ramach zadania zrealizowano wiele działań nastawionych na inicjatywy podejmowane przez seniorów na rzecz dzieci i ludzi młodych oraz zajęcia edukacyjne dotyczące starości i wielopokoleniowości. Seniorzy w ramach zajęć edukacyjno-refleksyjnych w swojej grupie na podstawie Listu Jana Pawła II „Do moich Braci i Sióstr w podeszłym wieku” odpowiadali sobie na pytanie: Kim jestem? W ten sposób kształtowali pozytywny wizerunek siebie jako seniora włączając się w międzypokoleniowe zajęcia promujące aktywność oraz pogodne przeżywanie procesu starzenia się, także w perspektywie osobistego rozwoju. Otwartości na treść listu Papieża służyło odwoływanie się do jego przykładu życia i przeżywania własnej starości. Treści wpisane w harmonogram zajęć trzech kolejnych miesięcy łączyły się ze wspomnianiem osoby i faktów z życia Jana Pawła II, jego trwania w realizacji powołania i zadań na miarę swych możliwości związanych z wiekiem, zdrowiem i sprawnością.

W październiku odbyły się trzy dwugodzinne zajęcia edukacyjno-refleksyjne dla seniorów wokół treści „Myślą ogarniam was, którzy «przeżyliście już czasów wiele»” (n.1-2). Poruszane tematy wywołały żywą dyskusję nie tylko podczas trwania zajęć, ale od początku wpływały na rozmowy między seniorami. Seniorzy wyrażali ogromne zapotrzebowanie na rozmowy dotyczące sensu starości, jej wartości oraz lęków związanych z obawą przed zupełną niesprawnością, całkowitą zależnością od innych i wreszcie śmiercią. Wyrazili wielką potrzebę pozytywnego spojrzenia na swoją starość oraz na rodzinę i opiekunów. W ramach „Żywej biblioteki” odbyły się spotkania dla dzieci w przedszkolu oraz dla dzieci i młodzieży ze świetlicy, którzy wysłuchali wspomnień seniorów o Janie Pawle II. Efektem tych spotkań była nie tylko możliwość wypowiedzenia swych przeżyć przez seniorów i poszerzenie wiedzy dzieci, ale i prace plastyczne.

W listopadzie zajęcia edukacyjno-refleksyjne

dla seniorów dotyczyły tematów: „Trudne stulecie otwarte na przyszłość nadziei. Jesień życia” (n.3-8) oraz „Strażnicy pamięci zbiorowej” (n.9-13). W trakcie realizacji projektu seniorzy sami wybierali z Listu Jana Pawła II tematy, nad którymi chcieli podyskutować. Przeprowadzono 9 takich zajęć. Szczególne zainteresowanie obudziły numery listu: „Starość jest czcigodna” oraz „Brzemie lat jest lżejsze dla tego, kto czuje się szanowany i kochany przez młodych”. Spotkanie edukacyjne na temat: „Osoby starsze strażnikami pamięci zbiorowej - przywróćmy im należny szacunek” zostało przeprowadzone dla trzech odrębnych grup – dla dzieci w przedszkolu, dzieci i młodzieży w świetlicy oraz dla osób spoza ośrodka. Podczas tego ostatniego pojawiła się potrzeba pogłębiania wiedzy na temat wartości i problemów związanych ze starością. Z przykrością stwierdzono, że w Dębicy trudno dostać jakąś literaturę na ten temat i jest on rzadko podejmowany w środowisku. Podjęto więc decyzję o stopniowym tworzeniu biblioteczki, z której będą mogły korzystać zainteresowane osoby.

W grudniu zrealizowano spotkanie edukacyjne na temat solidarności między pokoleniami z odniesieniem do fragmentu Listu Jana Pawła II: „Kruchość ludzkiego istnienia, w sposób najbardziej wyrazisty ujawniająca się w starszym wieku, staje się w tej perspektywie przypomnieniem o wzajemnej zależności i nieodzownej solidarności między różnymi pokoleniami, jako że każdy człowiek potrzebuje innych i wzbogaca się dzięki darom i charyzmatom wszystkich” (Jan Paweł II 1999, n.10). Odbyło się ono w trzech grupach, podobnie jak poprzednie. Na nim też zostały zaprezentowane osobom dorosłym książki dotyczące różnych aspektów starości, które sprowadzono przez księgarnie w mieście. Przy ich zakupie przekonano się, że rzeczywiście nic nie można kupić na bieżąco, bo jak mówili księgarze: nikt o takie pozycje nie pytał. Okazało się po raz kolejny, że narzekania i obawa np. przed starością nie zawsze prowadzą do refleksji, poszukiwania sposobów rozwiązania i rzadko inspirują ludzi do przygotowania się na ten niełatwy czas w swoim życiu. Odbyły się zajęcia edukacyjno-refleksyjne dla seniorów: „Specyfika procesu starzenia, najczęstsze choroby i możliwości zapobiegania im. Promocja aktywności i zdrowego starzenia się” oraz „Ukażesz mi ścieżkę życia, pełnię radości u Ciebie” (n.14-18). Podobnie jak poprzednie połączone były z dyskusją.

Dzięki Spotkaniom edukacyjnym dla seniorów opartych na liście Jana Pawła II do ludzi w podeszłym wieku, ich aktywnemu zaangażowaniu w działania praktyczne z dziećmi i młodzieżą oraz występy dla nich, można było obserwować postępujące zmiany na bardziej pozytywne nastawienie psychiczne seniorów do własnej starości oraz do ludzi młodych. Spotkania edukacyjno-refleksyjne dla seniorów okazały się bardzo trafione, bo wybrane do nich treści poruszyły wiele ukrywanych niepokojów, o których mogli sobie wspólnie porozmawiać, wyjaśnić i skorygować myślenie, niewłaściwe

postrzeganie siebie i otaczającej rzeczywistości. Dawały też możliwość wypowiedzenia się nie tylko w formie narzekania, ale bardzo pogłębionej refleksji. Rozmowy kontynuowane były też w luźniejszy sposób np. podczas zajęć z terapii. Uczestnicy projektu doświadczyli, jak ważną sprawą jest, by zawsze ożywiać w osobach nadzieję, także w bardzo podeszłych latach życia.

Zakończenie

Stanowczy i oparty na antropologicznych podstawach głos Jana Pawła II o godności i posłannictwie osób w podeszłym wieku oraz świadectwo życia zgodne z głoszonym nauczaniem mają ogromne znaczenie wychowawcze jak i motywujące dla współczesnych pokoleń. Sprawą nie tylko ważną, ale i pilną jest ich właściwe wykorzystanie w procesie edukacji na każdym jego etapie, a szczególnie w międzypokoleniowych inicjatywach integracyjnych. Papież niejednokrotnie wskazywał, że drogą do rozwiązania problemów dotyczących starzenia się ludności jest włączanie człowieka starszego w aktywne życie społeczne, wykorzystywanie zasobów doświadczenia, wiedzy i mądrości, którymi może się on podzielić. Był przekonany, że osoby starsze jako bogactwo społeczeństwa, mogą przyczynić się do jego dobrobytu, „dawać świadectwo, że istnieją takie aspekty życia, jak wartości humanistyczne i kulturowe, moralne i społeczne, których nie da się mierzyć kryteriami ekonomicznymi czy funkcjonalnymi; mogą także skutecznie wspomagać środowiska pracy i warstwy kierownicze. Należy zatem zaakceptować ich jako odpowiedzialnych współpracowników, którzy w sposób dla nich możliwy będą uczestniczyć w realizacji wspólnych projektów zarówno w fazie planowania, jak i dialogu i wykonania” (Jan Paweł II 2002).

Osoby w podeszłym wieku zawsze były bliskie Janowi Pawłowi II z racji jego duszpasterskiej troski o każdego człowieka. Z czasem ta relacja dopełniła się także osobistym doświadczeniem starości.

Papież potrafił rozumieć każdą osobę starszą w jej indywidualnym wymiarze, szanując jej godność i ustawiczny rozwój osobowy, którego celem jest radosne i pełne zjednoczenie z Bogiem. Z drugiej strony nie przestawał przemawiać w imieniu tej grupy pokoleniowej domagając się gwarancji społecznego bezpieczeństwa i odpowiedniej jakości życia oraz debaty nie tylko o jego wymiarze ekonomicznym, „ale także o samej koncepcji cyklu życia i relacjach między pokoleniami” (Jan Paweł II 2002). Jego słowa i postawa pozostają swoistym testamentem, którego wypełnienie domaga się odwołania do niepodważalnych zasad moralnych, aby afirmacja godności osoby w podeszłym wieku była wiarygodna i autentyczna.

Literatura:

1. Jan Paweł II (1999), *List Do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*. Wydawnictwo M, Kraków.
2. Jan Paweł II (1981), *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym, Familiaris consortio*. Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
3. Jan Paweł II (1995), *Encyklika Evangelium vitae*. Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
4. Jan Paweł II (2002), *Ludzie starsi w życiu społeczeństwa*. List papieski do uczestników II Światowego Zgromadzenia poświęconego problemom starzenia się ludności. Watykan, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/ludzie_starsi_03042002.html, (dostęp: 4.05.2015).
5. Jan Paweł II (1988), *Posynodalna Adhortacja Apostolska Christifideles Laici*. Pallotinum, Poznań.
6. Jan Paweł II (1979), *Encyklika Redemptor hominis*. Pallotinum, Poznań.
7. Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dziegielewska M. (2006), *Podstawy gerontologii społecznej*. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.